

Messadi davart ena midada digls statuts

Aint igls cumegns Albula/Alvra e Lantsch/Lenz èn neidas inoltradas la stad 2019 iniziativa, tgi pretendan segl scalem dalla scola populara ena midada digl lungatg da rumantsch grischun an rumantsch da Surmeir per igl onn da scola 2020/2021. A caschung d'ena discussiun cun igls iniziants, è nia sa cunvignia, tgi ena midada eventuala digl lungatg da scola seia pussebel igl pi bod per igl onn da scola 2021/22. Per chest muteiv propona igl cunsegl da scola tenor art. 37 digls statuts digl consorzi da scola Val Alvra dafora ena midada digls statuts. Igls fatgs dalla scola populara per las scolas pertutgeidas (scoletta, scola primara e scalem superiour) vign reglo da dus consorzis da scola cun ena cumposiziun differenta digls cumegns commembers.

Art. 2, scopo, anfignen adacò:

Igl consorzi da scola magna la scoletta rumantscha e la scola primara rumantscha digls dus cumegns Albula/Alvra e Lantsch/Lenz.

Danov duess igl art. 2, scopo, sa clamar uscheia:

Igl consorzi da scola digls dus cumegns Albula/Alvra e Lantsch/Lenz magna la scoletta rumantscha e la scola primara rumantscha aint igl idiom surmiran.

Igls statuts midos ramplazzan igls statuts digl 01-01-2015 e von an vigour per igl 01-08-2021.

Igl art. 37 pretenda per ena midada digls statuts la pluralitad digls votants ed igl scopo dastga angal neir mido, schi tots dus cumegns digl consorzi da scola approveschan la midada. Chegl vot deir, tgi schi egn digls dus cumegns digl consorzi da scola Albula/Alvra e Lantsch/Lenz approveschan betg la midada da statuts, restan igls statuts actuals an vigour ed igl lungatg da scola resta an rumantsch grischun.

Explicaziuns

Igl rumantsch grischun ainten la scola populara an Val Alvra

Prof. Heinrich Schmid dall'Universitad da Turitg ò elaboro sen incumbensa dalla Leia Rumantscha las «Directivas per la furmaziun d'en lungatg da scritgira «rumantsch grischun» per igl antier Grischun rumantsch.

Per muteivs da spargn ò igl cunsegl grond decidia igl 2003 da metter a disposiziun a parteir digl 2005 angal ple codeschs da scola an rumantsch grischun. Igl 2004 ò la regenza grischuna decidia davart igl concept per l'introducziun digl rumantsch grischun an scola. Aint igl center da chesta introducziun èn stadas treis fasas: Pionier, standard e consolidaziun. Mintga varianta cumpigliava treis fasas: rumantsch grischun passiv, rumantsch grischun activ e sustign pedagogic. La Val Müstair ò antschet igl onn da scola 2005/06 cun la fasa da rumantsch grischun passiv.

23 cumegn da pioniers on antschet cun l'alfabetisaziun an rumantsch grischun. An Val Alvra èn stos chegl Alvaschein, Brienz/Brinzauls, Tiefencastel, Lantsch/Lenz, Mon e Stierva. A parteir digl onn 2013/14 vign vivia tenor igl model da coesistenza. Chel model prevei en veiver communabel tranter idioms e rumantsch grischun. Ultra da chegl vignan scolaras e scolars sensibilis per la varietad linguistica e culturala. Chella cumparegliaziun serva per profundar las cumpetenzas linguisticas ed igl sentimaint linguistic. Igl 2016 ò la regenza grischuna approvo igl plan d'instrucziun 21. A parteir digl onn da scola 2018/19 è chel an vigour. Igl plan d'instrucziun 21 sa tigna agl prancepi, tg'igl cumegn decida, tge lungatg d'alfabetisaziun tgi vign instrua. Tenor la decisiun dalla regenza dattigl ainten las scolas idiomaticas nignas preteisas elementaras chegl tgi pertotga igl rumantsch grischun. Segl scalem secundar l survignan er chellas scolaras e scolars da chellas scolas la pussebladad da saveir tadlar texts an rumantsch grischun ed aint igls oters idioms.

La situaziun ainten las scolas popularas sa preschainta actualmaintg scu suonda:

Igl rumantsch grischun scu lungatg d'alfabetisaziun vign duvro an Surses ainten las scolas a Savognin, aint igl consorzi da scola Val Alvra dafora ainten la scola a Lantsch/Lenz. La scola bilingua da Trin, las classas bilinguas a Domat e Coira instrueschan 50 % an tudestg e 50 % an rumantsch grischun.

Tot las otras scolas rumantschas instrueschan aint igl lour idiom, las otras scolas bilinguas an tudestg/idiom.

Tge monta ena midada digl lungatg d'alfabetisaziun e scu succeda la midada?

An scoletta vign gio ruschano ed amprandia igl idiom surmiran. Per la scoletta ò la midada digl lungatg da scola nignas consequenzas. Cun l'antrada ainten l'amprema classa vignan igls unfants alfabetis. Igl lungatg da scritgira è igl mument rumantsch grischun. I vign ligia, scretg e per part er discurria rumantsch grischun. Igl lungatg da mintgade è surmiran.

Schi en cumegn sa decida per ena midada digl lungatg da scola digl idiom an rumantsch grischun u igl cuntrari, succeda chel successiv dad onn da scola ad onn da scola (art. 32, al. 1 dalla lescha da scola cantunala e dalla decisiun dalla dertgira federala digls 12 da fanadour 2013).

A parteir dalla 3. classa vign introduia igl ampren lungatg ester. Per las scolas rumantschas ègl chegl tudestg. Venavant vign instrua igl rom rumantsch durant 5 lecziuns l'emda. Sen igls oters sectours digl rom, cun excepziun digl lungatg ester, vign ligia, scretg e ruschano rumantsch. A parteir dalla 5. classa vign introduia igl sagond lungatg ester, engles. Segl scalem superieur biling ò li l'instrucziun per tudestg. Durant treis lecziuns l'emda vignan igls giuvenils rumantschs instruias per rumantsch.

Per l'instrucziun da rumantsch ènigl avant mang igl mument igls meds d'instrucziun an rumantsch grischun per 1. anfignen 9. classa. Per igl rom da matematica èn avant mang igls meds d'instrucziun per 1. anfignen 6. classa. Per chellas classas è er cumparia en med d'instrucziun pigl rom nateira e tecnica. Per la 5. e 6. classa dattigl en med d'instrucziun per igl rom medias ed informatica an rumantsch grischun. Per igl rom etica, religiun e cuminanza èn avant mang meds d'instrucziun per 1. anfignen 3. classa.

Aint igl rom digl preventiv ordinari metta igl uffezi per la scola populara cantunala a disposiziun meds d'instrucziun idiomatics per l'instrucziun da rumantsch e per l'instrucziun da matematica mintgamai cun en taimp da spetga dad en onn.

Connexiun alla scola populara

Tot las scolas professiunalas digl cantun Grischun instrueschan betg an rumantsch. Damai per 80 % da chels tgi fettan la scola ègl irrelevant cun tge rumantsch tg'els èn nias instruias. Ainten las scolas medias exista la pussebladad aint igl gimnasi da contanscher ena maturitad bilingua, numnadamaintg tudestg/rumantsch. Lotiers vignan instruias dus roms an rumantsch, actualmaintg istorgia e biologia.

Alla scola ota professiunala da pedagogia digl Grischun vignan purschias curs da lungatg facultativs. Aint igl decurs digl studi rumantsch vignan purscheidas 30 % dallas occurrenzas cumplettamaintg u parzialmaintg an rumantsch. Davart dalla scolaziun aint igl ampren e sagond lungatg vign pretendia ena cumpetenza linguistica tgi vign erueida cun en test da qualificaziun. Persungas d'instrucziun futuras vignan confrontadas cun rumantsch grischun alla scola ota professiunala digl Grischun. I exista la pussebladad da terminar en curs da lungatg cun certificat.

Recumondaziun digl cunsegl da scola digl consorzi da scola Val Alvra dafora

Las instanzas da scola dallas scolas pertutgeidas èn sa fatschantadas intensivamaintg cun l'iniziativa inoltrada. Ellas considereschon per impurtant, tgi aint igls cumegns Albula/Alvra e Lantsch/Lenz vignan la scoletta, la scola primara ed igl scalem superiour manos anavant per rumantsch.

Igl cunsegl da scola digl consorzi da scola Val Alvra dafora vei igls dus lungatgs d'instrucziun, schibagn rumantsch grischun scu er rumantsch surmiran scu equivalentes. La pluralitad digls cunsegls da scola recumondan a votantas e votants d'acceptar l'iniziativa.